

van
swieten
society

Maandag 14 Oktober 2019

TivoliVredenburg - Hertz - 20.00 uur

Serie Van Swieten Society

VAN SWIETEN SOCIETY

Wenen 1787

Heleen Hulst viool

Sara DeCorso viool

Manuel Visser altviool

Diederik van Dijk cello

Bart van Oort fortepiano

Wolfgang Amadeus Mozart 1756-1791

Uit: *Don Giovanni* (1787)

Ouverture

Ignaz Pleyel 1757-1831

Strijktrio in Eb, B.401 (1787)

Allegro

Rondo

Ludwig van Beethoven 1770-1827

Pianokwartet nr. 2 in D (1786)

Allegro moderato

Andante con moto

Rondo – Allegro

- Pauze -

Wolfgang Amadeus Mozart

Pianotrio in E (1788)

Allegro

Andanta grazioso

Allegro

Joseph Haydn 1732-1809

Strijkkwartet in Eb, Hob. III:46 (1787)

Allegro con brio

Andante più tosto allegretto

Menuetto – Allegretto

Finale – Presto

Mozart aan het Weense Hof

1787 was een belangrijk jaar voor Mozart. In januari gingen Mozart en Constanze naar Praag voor de Praagse première van *Figaro* en de Praagse Symfonie in D, KV 504. Het bezoek was een overweldigend succes en Mozart kreeg de opdracht voor het schrijven van een nieuwe opera: *Don Giovanni*. Het zou een van de hoogtepunten dit jaar en in Mozarts oeuvre worden. Ergens in het voorjaar - er is geen zekerheid over de data - speelde de zestienjarige Ludwig van Beethoven waarschijnlijk bij Mozart voor. Op 28 mei stierf Mozarts vader Leopold Mozart en aan het eind van het jaar werd Mozart door de muzikale Keizer Jozef II aangesteld als *Königlich und Kaiserlich Kammerkompositeur*. Met deze aanstelling ging hij er financieel flink op vooruit, en zijn nieuwe status van hof-componist leidde tot een uitbarsting van compositorische creativiteit. Mozart-biograaf Christoph Wolff ziet zelfs een "*Imperial style*" ontstaan.

De opera ging in oktober in Praag in première en was een sensatie: de *Prager Oberpostamtzeitung* schreef dat Praag nog nooit zoiets gehoord had en dat de opera extreem moeilijk was om uit te voeren. De *Weense Provinzialnachrichten* schreef dat "Herr Mozart" persoonlijk dirigeerde en dat hij uitbundig verwelkomd werd door een talrijk publiek. In hoeverre de opera is geïnspireerd door Mozarts verlies van zijn vader is speculatief, maar het is zeker dat Mozart tot het diepst van zijn kunnen reikte in deze tragische zomer. In de schaduw van *Don Giovanni* ontstonden andere meesterwerken zoals de *Serenade Eine kleine Nachtmusik* waaraan hij tegelijkertijd met *Don Giovanni* werkte.

In 1785 had Mozart met zijn eerste pianokwartet in g klein een enorme rage ontketend in de muzikale salons in Europa. Het lijkt geen twijfel dat dit kwartet

Beethoven inspireerde om zelf ook kwartetten voor de ongebruikelijke bezetting van pianotrio plus altviool te schrijven. In het voorjaar van 1787 reisde Beethoven naar Wenen om les te krijgen van Mozart, naar we mogen aannemen met deze ongepubliceerde kwartetten in zijn ransel. Ze zijn dan ook meer dan drie uitstekende composities van een supertalent: het opus is Beethovens visitekaartje, een staalkaart van muzikale vormen, karakters, pianistische technieken, en alle vormen van expressiviteit. Of de les ooit doorging is niet zeker; Mozart was in ieder geval een deel van het voorjaar in Praag. Toch lijkt het waarschijnlijk dat Beethoven voor zijn idool Mozart heeft gespeeld en dat Mozart over hem heeft tegen vrienden gezegd: "let op deze jongeman, hij zal zijn naam vestigen in de wereld".

Beethoven ondergedompeld

Zoals elke musicus in Europa kende Beethoven Mozarts werken goed. Hij speelde Mozarts pianoconcerten met het hof-orkest in Bonn en was altviolist in zijn opera's. De musicoloog Lewis Lockwood zegt het zo: 'het zoals Mozart ooit aan zijn vader schreef dat hij 'ondergedompeld was in muziek', zo was Beethoven 'ondergedompeld in Mozart'. In het eerste kwartet in C leende Beethoven bijvoorbeeld thema's uit Mozarts Vioolsonate KV 296, ook in C. Beethoven hergebruikte later kwartetmateriaal voor zijn eigen pianosonates (opus 2). In Beethovens originele manuscript komt, geheel volgens traditie, het lichte kwartet in C eerst, gevolgd door het gloedvolle, donkere kwartet in Es en wordt het werk afgesloten met het bijna symfonische kwartet in D. Toen de kwartetten echter na zijn dood door Artaria in Wenen werden gepubliceerd verschenen ze in de volgorde Es, D en C, een nummering die helaas vandaag nog in gebruik is.

Mozarts bovennatuurlijke Pianotrio

Mozarts periode van intense creativiteit uit 1787 duurde vanwege zijn nieuwe positie aan het hof in december nog voort in 1788, het jaar waarin hij zowel zijn laatste drie symfonieën als zijn laatste drie pianotrio's schreef, soms simultaan: de symfonie nr. 39 in Es, KV 543 was binnen vier dagen na het Trio in E, KV 542 klaar en binnen zes weken voltooide hij

ook nr. 40 in g klein, nr. 41 in C en de Jupiter Symfonie. Mozart was zo tevreden met het trio in E dat hij het naar zijn zus in Salzburg stuurde met het verzoek het voor te spelen aan Joseph Haydns broer Michael Haydn, die in dienst was bij Mozarts voormalige werkgever Aartsbisschop Colloredo. De toonsoort E groot komt maar soms voor bij Mozart, bijvoorbeeld in zijn opera's bij een ongebruikelijk emotie of een bovennatuurlijk situatie. Maar in de instrumentale werken is deze toonsoort uitzonderlijk: het komt in geen van de 18 pianosonates, de 41 symfonieën, de 27 pianoconcerten voor, noch in de missen, strijkkwartetten, kerksonate, serenades en ga zo maar door. Hier zit een boeiend proefschrift in...

Gevierd componist en instrumentenmaker

Ignaz Pleyel, leerling en levenslange vriend van Joseph Haydn, ging in 1791 naar Londen om te componeren voor de 'Professional Concerts' die werden georganiseerd door de violist Wilhelm Cramer. Daarmee werd hij concurrent van Haydn, die ook in 1791 in Londen aankwam om te componeren en dirigeren voor de concertserie van de violist Johann Peter Salomon. In 1795 verhuisde Pleyel naar Parijs waar hij een muziekkuitgeverij begon. Zoals andere pianisten in die tijd (bijvoorbeeld Clementi en Herz) ging hij ook piano's bouwen. Ze werden samen met de piano's van Érard de belangrijkste instrumenten van de Franse romantiek en de grote favorieten van Chopin. Tijdens zijn leven was Pleyel in alle hoofdsteden een gevierd componist: op het hoogtepunt van zijn roem werd zijn naam in een adem genoemd met Haydn en Beethoven. Hij componeerde behalve 41 symfonieën een enorm en populair oeuvre aan kamermuziek, waaronder bijna honderd werken voor drie, vier, en vijf strijkers.

Haydn en de Uitgevers

Haydns Pruisische Strijkkwartetten opus 50 uit 1787 zijn opgedragen aan Koning Frederick Wilhelm van Pruisen. Haydn liet met deze kwartetten een zakelijke kant zien die weinig van hem bekend is, door de unieke rechten van de kwartetten gelijktijdig aan de uitgevers Artaria in Wenen en William Forster in Londen te verkopen. In 1982 werden de originele manuscripten in Haydns handschrift van de laatste

vier kwartetten herontdekt tijdens een Haydn Festival in Melbourne ter gelegenheid van Haydn's 250e geboortedag. Na een concert in het festival bood een dame een plastic tas met daarin de manuscripten aan dirigent Christopher Hogwood aan. Ze bleken onopgemerkt familiebezit te zijn, in 1851 op een veiling gekocht door een Engelse kolonel vlak voordat hij naar Nieuw Zeeland emigreerde. De beroemde Haydn-kenner Georg Feder die ook in Australië was verifieerde de handschriften onmiddellijk als authentiek. De manuscripten konden nog door Feder als basis voor zijn epische Haydn-uitgaven voor uitgeverij Henle worden gebruikt.

Bart van Oort

Voorprogramma: The Fellows

Wolfgang Amadeus Mozart

Pianoconcert in c klein

Florencia Gómez fluit

Laura von der Goltz viool

Evan Buttar cello

Masako Awaji fortepiano

Het Koninklijk Conservatorium met zijn grote afdeling oude muziek levert een constante stroom solisten en ensembles aan het muziekleven. Veel voormalige studenten staan in de brochures van festivals en produceren prachtige CD's, richten ensembles op of zijn al aangesteld als docent in conservatoria over de hele wereld. Het Koninklijk Conservatorium levert ook een substantieel deel van de kandidaten aan voor het belangrijkste oude muziek concours in de wereld, dat elk jaar in Brugge plaatsvindt. Deze zomer was het weer het jaar voor de fortepiano en een van de kandidaten was de Japanse Masako Awaji, die net als alle andere kandidaten als verplicht finalewerk het Pianoconcert in c klein KV 491 van Mozart in Hummels kamermuziekversie studeerde. Die versie komt ze in het voorprogramma spelen met collega's van het Koninklijk Conservatorium. In Brugge konden we het vijf keer door vijf finale-kandidaten horen, u krijgt er maar één. Maar ons advies is: mis deze prachtige versie niet.

Uit de dagboeken van de Van Swieten Society

Barts piano's

De zomer is voorbij gevlogen met onze huisrenovatie, waarbij de piano genoeg moest nemen met wat er aan tijd overbleef. Daarom staan de eerste weken van het nieuwe seizoen in het teken van studeren, studeren, studeren. Voor concerten, CD opnames, en vooruitwerken voor het Beethovenjaar, want Beethoven wordt in 2020 tijdelijk onze grootste werkgever. Deze maand komen geleidelijk onze vleugels terug van de mini-diaspora van de afgelopen tijd. De moderne Yamaha staat inmiddels op de eerste verdieping: ideaal om 's avonds laat nog wat Russische Nocturnes te studeren voor de komende CD. Het Koninklijk Conservatorium is ook weer begonnen, we tellen af naar het nieuwe gebouw naast het Centraal Station, over een jaar is het klaar. Het wordt prachtig.

Manuel en het jonge talent

Nog maar twee weken te gaan voor mijn eerste belevingen bij de Van Swieten Society, maar tegelijkertijd lijkt dit nog zo ver weg... Volle repetitiedagen met de meest ongelofelijke noten van Schubert en inspirerende musici van Anima Eterna Brugge onder leiding van Jos van Immerseel zijn momenteel de hoofdmaaltijd. Wat een genie was dat jonge talent Schubert toch! Ook ander jong talent houdt me erg bezig op dit moment, want de voorbereidingen voor een samenwerkingsproject onder mijn leiding met de jonge talenten van de Academie Muzikaal Talent en het nieuwe Utrechts Kamerorkest zijn in volle gang. Heel misschien is één van die jonge talenten wel de nieuwe Schubert, Mozart of Beethoven!

Sara was op reis

Na een rustige en hele warme zomer, is het nieuwe seizoen als een wervelwind gestart. Eind augustus prachtige Napolitaans kamermuziek gespeeld met ensemble La Cicala bij het Oude Muziek Festival in Utrecht en Festival Uitgast in Lelystad. Dagen daarna met het B'Rock Orkest op tournee in Japan, waar we

speelden met het jonge Nederlandse blokfluit-talent Lucie Horsch. Daar hebben we erg genoten van de fascinerende cultuur, het enthousiasme van het Japanse publiek, en een onvergetelijk jeugdconcert waarbij 500 blokfluit-studenten tegelijkertijd een liedje met Lucie speelden- wat een klank!

Daarna een tournee in België en Frankrijk met stukken uit Mozart symfonieën en opera's met René Jacobs en twee geweldige zangers- Sunhae Im en Johannes Weisser. Nu heb ik een paar rustige weken om wat kamermuziekprogramma's voor te bereiden- New Collegiums Telemann CD lancering en VSS's prachtig en gevarieerd Wenen programma.

Diederik is weer terug

Het was voor mij een enerverende zomer in Canada. Eerst aan de oostkant als cellist in voorstellingen van het (inmiddels) multidisciplinair 'interarts' festival Gros Morne Summer Music waar ik de afgelopen dertien jaar al deel van uitmaak. Muziek van onder andere Copland, Stravinsky en Björk speelde ik samen met mijn Noord Amerikaanse collega's in een van de mooiste nationale parken ter wereld. Daarna vloog ik naar de andere kust voor een daadwerkelijke vakantie met familiebezoek aan weerszijden van de Rocky Mountains. De rit door de bergen in de zomer is werkelijk adembenemend.

Terug in Nederland had ik gelukkig geen tijd voor jetlag. Met de Van Swieten Society speelden we de drie pianokwartetten van Beethoven, jeugdwerken van een fabuleuze kwaliteit. Het was na de zomerstop weer erg fijn om samen te spelen. Een mini-tourtje Friesland, inclusief een overtocht naar Vlieland zorgde er ook nog voor dat het vakantiegevoel even bleef.

Maar het seizoen is nu wel echt begonnen. Met Combattimento speel ik weer een aantal nieuwe barokke programma's. Met de Van Swieten Society stevenen we af op het Beethoven jaar. Het is al met al een genoegen om me er mee bezig te mogen houden.

Heleen zaagt

In mijn studeerkamer ligt naast mijn altviool en 3 violen nu ook een zingende zaag, of beter gezegd een zaag die ik aan het zingen moet zien te krijgen. Voormalig componist des vaderlands Mayke Nas schrijft een nieuwe tragikomische muziektheatervoorstelling Het Arsenaal der ongeleefde dingen voor mijn ensemble Nieuw Amsterdam Peil. Het is een zeer theatrale voorstelling waarbij een groot beroep op onze theatraliteit, vaardigheden en inventiviteit zal worden gedaan. Daarnaast is het heerlijk om reeds bewezen, prachtig voor de viool geschreven noten te studeren voor de komende Van Swieten programma's. Nu het seizoen weer is losgebarsten is het ook tijd om ons woonschip van Friesland naar Amsterdam te varen. Het was heel bijzonder om het eerste concert in de houten scheepswerf te spelen met de Van Swieten Society. Te midden van zaagmachines, trossen en houten scheepjes speelden we Beethovens pianokwartetten. Het smaakte zeker naar meer!

Wilt u Vriend, Baron of Kapellmeister worden van de Van Swieten Society en een vriendenmiddag van de Van Swieten Society bijwonen? Voor € 35 per jaar bent u al vriend. Ga naar www.vanswietensociety.nl/vriendenkring-van-swieten-society/ of vraag ernaar bij de musici.

De volgende concerten van de Van Swieten Society in Tivolivredenburg

Maandag 9 december: Ludwigs serenade
In samenwerking met fluitiste Kate Clark en gitarist Izhar Elias

Maandag 17 februari: Beethovens Valentijn
In samenwerking met bariton Raoul Steffani

Maandag 20 april: Muziek voor de Koning
Met o.a. muziek voor de naamgever, de in Leiden geboren baron Gottfried van Swieten